

Джон Бойн «Хлопчик у смугастій піжамі»

Переказ по розділах

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Зміст

РОЗДІЛ 1 БРУНО РОБИТЬ ВІДКРИТТЯ.....	1
РОЗДІЛ 2 НОВИЙ БУДИНОК.....	1
РОЗДІЛ 3 БЕЗНАДІЙНИЙ ВИПАДОК.....	2
РОЗДІЛ 4 ЩО ВОНИ ПОБАЧИЛИ У ВІКНО.....	2
РОЗДІЛ 5 ЗАХОДИТИ КАТЕГОРИЧНО НЕ ДОЗВОЛЕНО.....	2
РОЗДІЛ 6 СЛУЖНИЦЯ, ЯКА КОШТУВАЛА ЇМ НЕДЕШЕВО.....	3
РОЗДІЛ 7 ЯК МАТИ ПРИПИСАЛА СОБІ ЧУЖІ ЗАСЛУГИ.....	3
РОЗДІЛ 8 ЧОМУ БАБУСЯ РОЗГНІВАЛАСЯ.....	4
РОЗДІЛ 9 БРУНО ПРИГАДУЄ, ЯК ВІН ТІШИВСЯ ДОСЛІДЖЕННЯМИ.....	4
РОЗДІЛ 10 ТОЧКА — ПЛЯМА — КЛЯКСА — СИЛУЕТ, ЩО ПЕРЕТВОРИВСЯ НА ХЛОПЧИКА.....	5
РОЗДІЛ 11 ФУРОР.....	5
РОЗДІЛ 12 ШМУЛЬ НАМАГАЄТЬСЯ ВІДПОВІСТИ НА ЗАПИТАННЯ БРУНО.....	5
РОЗДІЛ 13 ПЛЯШКА ВИНА.....	6
РОЗДІЛ 14 БРУНО ВЕЛЬМИ ПРАВДОПОДІБНО БРЕШЕ.....	6
РОЗДІЛ 15 І ЯК ВІН ТІЛЬКИ МІГ?.....	6
РОЗДІЛ 16 СТРИЖКА.....	7
РОЗДІЛ 17 МАТИ ДОМАГАЄТЬСЯ СВОГО.....	8
РОЗДІЛ 18 ЯК У БРУНО ВИНИКЛА ДУМКА ПРО ОСТАННЮ ПРИГОДУ.....	8
РОЗДІЛ 19 ЩО СТАЛОСЯ НАСТУПНОГО ДНЯ.....	8
РОЗДІЛ 20 ОСТАННІЙ.....	9

РОЗДІЛ 1 БРУНО РОБИТЬ ВІДКРИТТЯ

Одного полудня, коли Бруно повернувся додому зі школи, він побачив, що Марія, служниця їхньої родини, пакує його речі. Мама хлопчика, висока жінка з довгим рудим волоссям, не відразу пояснила, що відбувається. Бруно вже думав, що щось натворив і його кудись відправляють. Та хлопчик побачив, що дворецький Ларс складає і мамині речі. Мама повела Бруно до великої їдальні, де тиждень тому обідав Фурор, і повідомила, що їх відсилають з Берліну, бо цього вимагають службові обов'язки батька. Хлопчик був би не проти, якби відправили лише його сестру Гретель, бо вона була Безнадійним Випадком і лише створювала проблеми для нього. Бруно знав, що його батько – чоловік, на якого треба зважати і що у Фурора великі сподівання на нього. До їхнього дому завжди приходило багато людей – чоловіків у чудернацьких одностроях, жінок із друкарськими машинками. Хлопчик не знав конкретно професії свого батька, хоч знав, ким працюють батьки трьох його найкращих друзів: батько Карла продавав зелень, батько Даніеля був вчителем, а батько Мартіна був шеф-кухарем. Бруно міг лише сказати, що його батько – чоловік, на якого треба зважати, і Фурор має великі сподівання на нього.

Бруно було шкода покидати свій гарний будинок, який мав п'ять поверхів. Нагорі були вікна, з яких Бруно міг бачити весь Берлін. Кухарка, дворецький і служниця теж мали їхати з сім'єю Бруно. Не хотілося покидати і трьох найкращих друзів. А ще Бруно було шкода, що він більше не зможе з'їжджати перилами свого будинку.

РОЗДІЛ 2 НОВИЙ БУДИНОК

Новий будинок стояв окремо – посеред порожнього, занедбаного місця, й інших будинків ніде не було видно. Новий дім мав лише три поверхи: верхній поверх, де розміщалися всі три спальні й лише одна ванна кімната, нижній поверх із кухнею, їдальнею й новим кабінетом для батька і підвал, де спали слуги.

Навколо нового будинку не було інших вулиць, ніде не було крамниць. Через кілька годин по тому, як вони прибули, Бруно сказав Марії, що це була погана думка приїхати сюди. Хлопчик мав надію, що вони таки повернуться назад. Ще вчора він був цілком задоволений, грався вдома, мав трьох

найкращих у житті друзів, ковзав перилами... А тепер, щоб трохи заспокоїтись, він піднявся нагору, сподіваючись провести якісь дослідження, але не знайшов нічого подібного. На його поверсі було лише четверо дверей, по двоє з кожного боку, що стояли одні навпроти одних. Двері до його кімнати, двері до кімнати Гретель, двері до кімнати батька й матері та двері до ванної кімнати.

Поки Марія розпаковувала його речі, Бруно наважився спитати її, що вона про все це думає. Служниця відповіла, що не їй про це судити. Раптом хлопчик почув, що двері кімнати матері й батька ледь відчинилися. Він налякався, що суворий батько міг почути його нарікання на переїзд, але з кімнати вийшов якийсь чоловік. Він був молодий, не такий високий, як батько, але мав на собі однострій. Чоловік здавався дуже серйозним і ніс ящик, але на мить зупинився, коротким кивком привітався з Бруно і пішов своєю дорогою. Марія висловила припущення, що це один з солдатів батька, і порадила Бруно триматися якомога далі від солдатів.

У кутку кімнати хлопчика, з протилежного боку дверей було вікно в стелі, що опускалося на стіну. Бруно вирішив глянути у це вікно. Притуливши обличчя до шибки, він побачив щось таке, від чого йому стало дуже холодно й страшно.

РОЗДІЛ 3 БЕЗНАДІЙНИЙ ВИПАДОК

Гретель була на три роки старша за Бруно, і хлопчик трохи боявся її. Дівчина мала велику колекцію ляльок і кількох вельми неприємних для Бруно подруг. Ці подруги насміхалися з нього, говорили, що йому не 9 років, а лише 6. Бруно дуже страждав, бо він справді був нижчим за однолітків.

У перший день в новому будинку Бруно зайшов до кімнати Гретель, яка саме розкладала своїх ляльок. Дівчина була переконана, що тут вони житимуть кілька тижнів. Це втішило Бруно, який чомусь думав, що вони прибули сюди на місяць. Гретель, хоч як не любила брата, поставилася з розумінням, бо й самій було тут не дуже приємно. Вона пояснила братові, що цей дім називається Геть-Звідси. Сестра пояснила назву будинку так: назва пов'язана з тим фактом, що попередній мешканець погано виконував свою роботу й хтось сказав – геть його звідси, й оселимо тут чоловіка, який зможе виконувати її добре.

Бруно пожалівся сестрі, що йому сумно без Карла, Даніеля й Мартіна. Потім він побачив у кімнаті сестри таке ж саме вікно, як у своїй. Виглянувши, він побачив автомобіль, у якому вони сюди приїхали, а також три або чотири інших, вони належали солдатам, що працювали на батька, деякі з них стояли навкруги, курили сигарети й сміялися. Далі була під'їзна дорога й ліс, який Бруно захотілося дослідити. Хлопчик сказав сестрі, що тут є інші діти. Він повів її у свою кімнату і показав те, що було видно через його вікно.

РОЗДІЛ 4 ЩО ВОНИ ПОБАЧИЛИ У ВІКНО

Бруно і Гретель побачили крізь вікно багато чоловіків, дідів, хлопців і хлопчиків. Дівчина здивувалася, що там не було жодної жінки чи дівчинки. Всі ці люди були за огорожею. Під самим віконцем Бруно був великий сад. Біля квітів була дуже приємна доріжка з дерев'яною лавою. Над лавою була набита дошка з написом. Десять за двадцять футів далі від саду, квітів і лави з написом над нею все змінювалося. Там була висока загорожа з колючого дроту, що тяглася понад усім будинком і загиналася вгору. Загорожа була вищою, аніж дім, у якому вони стояли, і підтримували її величезні дерев'яні стовпи, схожі на телеграфні. На загорі величезні мотки колючого дроту закручувалися у спіралі.

Гретель мала дванадцять років і вважалася однією з найрозумніших дівчаток у своєму класі, але не могла зрозуміти, що тут відбувається. Зрештою їй спало на думку лише одне пояснення: там просто сільська місцевість. Та Бруно сказав, що ніде не видно тварин. Брат і сестра уперше стали поруч, плече до плеча, й дивилися на те, що відбувалося за п'ятдесят футів від їхнього нового дому. Повсюди, куди вони дивилися, бачили людей. Деякі шикувалися в чергу й штовхали тачки з одного кінця табору в другий, іноді вони зникали, обминаючи ту або ту одноповерхову хатину. Деякі підтримували себе милицями, і в багатьох були забинтовані голови. Інші тримали в руках лопати, й солдати вели їх до якогось місця, де їх було вже не видно. Табіру не було видно кінця. Та найбільше Бруно хвилювало, чому усі ті чоловіки і хлопці були вдягнені однаковісінько: у смугасті піжами й у смугасті шапочки на головах.

РОЗДІЛ 5 ЗАХОДИТИ КАТЕГОРИЧНО НЕ ДОЗВОЛЕНО

Був лише один спосіб зрозуміти, що тут діється, – поговорити з батьком. Батько прибув сюди на кілька днів раніше. Відколи вони прибули у свій новий дім, Геть-Звідси, Бруно не бачив батька. Хлопчик ніде не чув гучного голосу батька й важкого гупання його чобіт. Але люди, безперечно, внизу були, вони заходили й виходили. Раптом почувся страхітливий галас і тупотіння ніг унизу. Бруно вийшов у коридор подивитися згори.

Унизу Бруно побачив, що двері до батькового кабінету відчинені й біля них стоїть група з п'ятьох осіб, сміючись і тиснучи один одному руки. Батько стояв у центрі у своєму щойно відпрасованому однострої. Інші чоловіки теж були в одностроях. Вони говорили про щось таке, чого Бруно не міг зрозуміти. Батько сказав, що вони почнуть тут усе заново.

Коли батько пішов у кабінет, Бруно наважився постукати. Батько приязно зустрів сина і почав переконувати, що Геть-Звідси – їхній новий дім. Про повернення він не хотів говорити, хоч Бруно переконував, що вони мусять повернутися, бо в Берліні залишилися дідусь і бабуся. Батько сказав, що іноді бувають речі, які люди мусять робити в житті, й у них немає вибору. Тоді Бруно запитав, чи батько зробив якусь помилку, що Фурор відправив його в таке бридке місце. Батько засміявся, ще більше засмутивши Бруно.

Розмова закінчилася тим, що батько підійняв голос і наказав Бруно просто змиритися з тим, що вони залишаються жити тут. Хлопчик закричав, що не хоче з цим миритися, але здавалося, ніщо не могло сьогодні розгнівати батька. З очима повними сліз хлопчик зібрався йти, але спитав, хто ці люди за огорожею. Батько відповів, що це взагалі не люди. Хлопчик відчинив двері, й батько на мить покликав його назад, щоб сказати "Хайль Гітлер!".

РОЗДІЛ 6 СЛУЖНИЦЯ, ЯКА КОШТУВАЛА ЇМ НЕДЕШЕВО

Через кілька днів Бруно лежав на ліжку у своїй кімнаті і говорив сам до себе, що ненавидить цей будинок і все, що тут є. У дверях з'явилася Марія, хлопчик почав жалітися їй, що все тут жахливе. Він знав Марію майже протягом усього свого життя, і між ними здебільшого були добрі взаємини. Марія не хотіла сказати, чи їй тут подобається. Вона лише говорила, що батько знає, як для них має бути краще. Бруно сказав, що батько дурний. Марія налякалася, чи ніхто цього не чув. А потім розповіла, що батько – хороший чоловік, який про всіх дбає. Мати Марії знала його, ще коли він був хлопчиком. Вона працювала у бабусі Бруно, була її костюмером, коли бабуся була молодою й гастролювала Німеччиною. Після того, як бабуся перестала виступати, мати Марії одержувала від неї невеличку пенсію, але часи тоді були тяжкі, тому батько Бруно запропонував Марії роботу. Через кілька місяців Марііна мати тяжко захворіла й потребувала лікарняного догляду, й батько все влаштував. А коли мати померла, він оплатив усі видатки на її похорон.

Після цієї розмови Бруно почав по-іншому сприймати Марію. І коли прибігла Гретель, щоб наказати Марії набрати їй у ванну води, Бруно сердито запитав, чому сестра не може зробити цього сама. Він закричав, що Марія тут не для того тут, аби щось робити для них, а надто те, що вони спроможні зробити самі. Коли сестра пішла, Марія попросила Бруно мовчати і не нарікати на переїзд і нову роботу батька, бо це може створити їм багато проблем.

РОЗДІЛ 7 ЯК МАТИ ПРИПИСАЛА СОБІ ЧУЖІ ЗАСЛУГИ

Через кілька тижнів Бруно вирішив знайти якийсь спосіб розважитися, щоб повільно не збожеволіти. На деякій відстані від будинку стояв крилатий дуб із товстим стовбуром. Бруно вирішив зробити гойдалку, але для цього потрібно було знайти мотузку і шину.

Того ранку ані матері, ані батька не було вдома. Мати рано-вранці сіла на поїзд до ближнього міста, аби розвіятися, а батька востаннє бачили, коли він прямував до хатин та людей, яких було видно з віконця Бруно. Але, як завжди, біля будинку було чимало солдатських вантажівок і джипів.

Коли Бруно вийшов із дому, то побачив, що Гретель розмовляє з лейтенантом Котлером. Лейтенант Котлер був тим самим молодим офіцером, якого Бруно бачив першого дня свого перебування в Геть-Звідси. Після того Бруно бачив його не раз – він прибігав у дім і вибігав із нього, так ніби був його власником. Бруно знав, що батько не любив лейтенанта Котлера. Чи не щодня молодий лейтенант мав дуже ошатний вигляд, розгулюючи в однострої. Того дня була субота, і лейтенант був у білій майці, натягнутій поверх штанів, а волосся спадало йому на лоба. Котлер глибоко загруз у розмові з Гретель, і вона голосно реготала.

Котлер завжди називав Бруно "малим чоловічком", але хлопець все ж таки закрив очі на образи і попросив шину. Тут Котлер побачив Павела – старого чоловіка, який наприкінці дня приходив допомагати чистити картоплю для приготування обіду, перш ніж одягав свою білу курточку й прислуговував за столом. Котлер заговорив з Павелом зухвалим тоном, попри те, що годився в онуки цьому чоловікові. Лейтенант наказав старому відвести Бруно до складу і принести сюди шину, яку хлопець собі вибере. Павел, який тримав свого кашкета в руках перед собою, кивнув головою, опустивши голову ще нижче, ніж вона була. Котлер наказав Павелу після цього добре відмити руки, перш ніж йти на кухню і торкатися до їжі.

Через дві години стався нещасливий випадок: Бруно гойдався на шині і упав обличчям на землю. Коли він сів, колесо з шиною повернулося й ударило його по голові. Згодом він побачив, що його рука була вкрита подряпинами, на лікті був глибокий поріз, на коліні була широка рана.

Павел помітив, як стався нещасливий випадок, і швидко прибіг. Чоловік заніс хлопця до кухні. Матері ще не було вдома, Павел був один у домі. Він приніс аптечку і зробив усе що слід. Бруно був здивований, коли Павел признався, що він насправді лікар. Хлопчик вважав його офіціантом, але Павел сказав: "Не сумнівайтесь, що я лікар. Якщо чоловік дивиться вночі на небо, то це не робить його астрономом, ти ж знаєш". Бруно не зрозумів, що мав на увазі Павел, але його слова вперше примусили подивитися на нього уважніше. То був малий чоловічок, дуже худий, із довгими пальцями й кутастими рисами. Він був старший за батька, але молодший за дідуся. Вони розмовляли, коли повернулася мама. Почувши її голос, Павел швидко повернувся до зливальниці з морквою. Бруно розповів, як Павел допоміг йому. Мати відправила хлопчика у свою кімнату, але він встиг почути, що вона подякувала Павелу і сказала: "Якщо комендант запитає, ми скажемо, що рану Бруно прочистила я."

РОЗДІЛ 8 ЧОМУ БАБУСЯ РОЗГНІВАЛАСЯ

Двома людьми, яких Бруно в Геть-Звідси бракувало найбільше, були його дідусь Маттіас і бабуся Наталі. Дідусеві було 63 роки, і Бруно вважав його найстаршим чоловіком у світі. Він протягом усього свого життя тримав ресторан у центрі міста. Бабусі було 62 роки. У неї було довге руде волосся, напрочуд схоже на волосся її невістки, й зелені очі; бабуся запевняла, що має ірландське коріння. Бабуся вміла гарно співати, її спів завжди був головною окрасою вечірок, що відбувалися в домі Бруно. Бабусі хотілося вірити в те, що Бруно або Гретель продовжать її традицію і гратимуть на сцені, тому на кожне Різдво та на кожен день народження вона створювала для них трьох невеличку п'єсу, яку вони розігрували перед матір'ю, батьком та дідусем. Бруно здавалося, що для нього бабуся вибирала найкрасивіші костюми. На виставах він завжди був одягнений, як принц або як арабський шейх, а одного разу навіть як римський гладіатор. Остання п'єса, яку вони ставили, закінчилася катастрофою...

Десь за тиждень до того в домі запанувало велике збудження – тепер Марія, кухарка й Ларс, а також усі ті солдати мали називати батька комендантом. Збудження в домі тривало тижнями. Спочатку до них прийшли обідати Фурор і вродлива білява жінка, і це поставило дім із ніг на голову, а потім надійшов наказ називати батька "комендантом".

На Різдво батько вдягнув свій новісінький однострій. Дідусь дуже пишався сином, коли побачив його в новому однострої, і тільки бабуся, здавалося, зовсім не була вражена ним. Після того як вони пообідали, а вона, Гретель і Бруно зіграли свою чергову виставу, бабуся сумно подивилася на батька, хитаючи головою, ніби він був великим розчаруванням для неї. Вона сказала, що хибно вихована свого сина, що він не усвідомлює, що означає його мундир: він гарно вдягається, але творить жахливі речі. Раптом дорослі помітили, що в кімнаті є Бруно і Гретель, тож дітей попросили йти у свої кімнати. Все закінчилося тим, що бабуся пішла з вечірки зі словами: "А коли я бачу тебе в цьому мундирі, то мені хочеться виколоти собі очі!". Після цього Бруно не часто бачився з бабусяю й навіть не мав змоги попрощатися з нею, перш ніж переселився до Геть-Звідси, але йому дуже її бракувало, й він вирішив написати їй листа. Того дня він написав, яким нещасним відчувається тут і як йому хочеться повернутися додому в Берлін.

РОЗДІЛ 9 БРУНО ПРИГАДУЄ, ЯК ВІН ТІШИВСЯ ДОСЛІДЖЕННЯМИ

Солдати приходили щодня, влаштовуючи наради в кабінеті батька, який досі залишався неприступним для Бруно. Лейтенант Котлер досі розгулював у своїх блискучих чорних чоботях, начебто у світі не було нікого важливішого за нього, і коли він не перебував із батьком, то стояв на під'їзній дорозі, розмовляючи з Гретель, що істерично сміялася, або про щось шепотівся в кімнатах із матір'ю.

Слуги не розтуляли рота, коли до них не зверталися. Марія більшість часу наводила лад в кімнатах. Павел приходив у дім щодня, чистив картоплю та моркву, а потім одягав білий піджак і прислуговував за обіднім столом.

Але потім відбулися деякі зміни. Батько вирішив, що настав час дітям повернутися до своїх занять. До дітей почав приїжджати вчитель на ім'я гер Ліст. Він особливо любив історію й географію, тоді як Бруно віддавав перевагу читанню й мистецтву. Через це у них виникали суперечки.

Сидячи сам-один у своїй кімнаті за кілька днів по тому, Бруно вирішив здійснювати дослідження, щоб не було так нудно і сумно. Хлопчик знайшов пальто та старі черевики і покинув будинок. Висока загорожа здавалася нескінченною, й він був радий, бо міг здійснити дослідження. Та спершу він прочитав

табличку на лавці: "Установлена на честь відкриття табору... — він завагався, — "Геть-Звідси... Дев'ятнадцятого червня сорокового року".

РОЗДІЛ 10 ТОЧКА — ПЛЯМА — КЛЯКСА — СИЛУЕТ, ЩО ПЕРЕТВОРИВСЯ НА ХЛОПЧИКА

Прогулянка понад загорожею з колючого дроту забрала в Бруно набагато більше часу, ніж він сподівався. Він ішов і йшов, поки будинок зник із поля зору остаточно. Протягом усього цього часу він не бачив нікого поблизу загорожі; не знайшов він і дверей, які дозволили б йому ввійти всередину. Ідучи вже годину, він побачив маленьку точку. Бруно підходив ближче й побачив, що точка перетворилася на пляму, потім на кляксу, й зрештою стала схожою на хлопчика. Він просто сидів там, думаючи про щось своє й чекаючи, коли його відкриють.

Бруно привітався з хлопчиком, який був меншим від нього. Хлопчик сидів на землі із сумним обличчям. Він був у такій самій смугастій піжамі, яку носили люди по той бік загорожі, і смугастій шапочці на голові. Його ноги були босі і брудні. Обличчя хлопчика було дуже дивне. Шкіра майже сіра, але такої сірості Бруно ніколи раніше не бачив. Хлопчик мав великі очі кольору солодкої карамелі. Білки були дуже білі, здалося, що на його обличчі нічого немає, крім величезних засмучених очей.

Хлопці почали розмовляти. Бруно розповідав про свій будинок. Хлопчика по той бік звали Шмуль. Бруно здавалося, що це ім'я звучить, як свистіння вітру. Шмуль сказав, що ім'я Бруно звучить так, ніби хтось тре долонею об долоню, щоб зігрітися. А потім виявилось, що їм обом по 9 років, і народилися вони в один день – п'ятнадцятого квітня тридцять четвертого року.

Бруно розпитував, чи має Шмуль друзів. Той сказав, що є багато хлопців, але вони часто б'ються. Тому Шмуль приходив сюди, щоб побути на самоті. Потім Бруно розповів, що приїхав з Берліну, а Шмуль сказав, що він з Польщі. Шмуль знав німецьку, бо його мама була вчителькою. Вона знала німецьку, французьку, італійську і англійську. Хлопчик розповів, що там, де він жив раніше, усі ставилися до них по-дружньому, і їхня родина мала багато гостей, і їжа там була набагато краща. Бруно розповів, що хоче стати дослідником, коли виросте. А потім він спитав, чому так багато людей на іншому боці загорожі і що вони всі там роблять.

РОЗДІЛ 11 ФУРОР

За кілька днів до того як Бруно прийшов додому й побачив, що Марія пакує його речі, батько повернувся у стані великого збудження і повідомив, що у четвер до них приїде сам Фурор, щоб щось обговорити. Матір відразу зрозуміла, скільки всього треба буде підготувати, а Гретель пояснила Бруно, що Фурор править країною.

За годину до того, як Фурор мав приїхати, Гретель і Бруно повели вниз, де вони одержали рідкісне запрошення до батькового кабінету. Там діти отримали вказівки, як поводитися. Для такого врочистого випадку Бруно взули нові черевики, які були замалі, тиснули ноги й не дозволяли нормально ходити. Бруно й Гретель не запросили навіть на обід; вони мали поїсти на годину раніше, зустріти Фурора і тихо сидіти у своїх кімнатах.

Фурор з'явився не сам, а з високою жінкою. Бруно помітив, що Фурор був набагато нижчим, аніж батько, і далеко не таким сильним. Він мав темне волосся, дуже коротко підстрижене, й маленькі вусики. Жінка, яка стояла поруч із ним, була найгарнішою жінкою, яку Бруно будь-коли бачив у своєму житті. Вона мала біляве волосся й дуже червоні губи, й поки Фурор говорив щось матері, вона обернулася, подивилася на Бруно й усміхнулася, примусивши його почервоніти від збентеження.

Фурор виявився найбезцеремоннішим гостем, бо сам пішов у їдальню і сів на батьковому місці. Тим часом білява жінка, яку звали Єва, розмовляла з дітьми. Вона навіть помітила, що Бруно замалі черевики і порадила перевзутися. Коли Фурор вдруге покликав Єву, вона пішла у їдальню.

Гості були в них понад дві години, й ні Гретель, ні Бруно не запросили вниз попрощатися з ними, коли вони пішли. Пізніше, вночі, Бруно почув уривки розмови між матір'ю та батьком. Батько говорив, що не має вибору, тому доведеться покинути Берлін. Мати переживала, якими виростуть діти у такому місці...".

РОЗДІЛ 12 ШМУЛЬ НАМАГАЄТЬСЯ ВІДПОВІСТИ НА ЗАПИТАННЯ БРУНО

Шмуль розповів, що до того, як прибув сюди, жив з мамою, батьком і братом Йосипом у маленькій квартирці над майстернею, де тато виготовляв годинники. Тато подарував Шмулеві гарний годинник, який пізніше відібрали солдати. Якось Шмуль прийшов додому зі школи і побачив, як мама виготовляє для сім'ї пов'язки зі спеціальної тканини й малює зірку на кожній із них. І вона сказала, аби щоразу, виходячи з дому, вони вдягали на руку одну з цих пов'язок. Кілька місяців вони носили пов'язки, а потім

їх вигнали з дому. Вони мусили перебратися в іншу частину Кракова, де солдати збудували хатини, оточені високим муром. Сім'я Шмуля мусила жити в одній кімнаті зі ще однією родиною. Через кілька місяців по них приїхали солдати і наказали покинути оселі. Жахливим потягом їх перевезли сюди.

Шмуль спитав Бруно, чи не має він чогось їстівного. Бруно сказав, що забув взяти з собою шоколад. Шміль зізнався, що їв шоколад лише раз у житті. Бруно вважав, що Шмуль зможе коли-небудь прийти до нього на вечерю. Хоч їх розділяла огорожа, Бруно сказав, що міг би перелізти під нею, бо посередині між двома дерев'яними телеграфними стовпами колючий дріт підіймався досить легко, й такий малий хлопчик, як Бруно, міг там легко пролізти.

Згодом Шмуль сказав, що повинен йти, бо матиме проблеми. Він дуже швидко побіг до табору, залишивши Бруно самого-одного. Бруно рушив додому, прагнучи чимдуж розповісти усім про Шмуля, але потім зрозумів, що це ні до чого доброго не призведе.

РОЗДІЛ 13 ПЛЯШКА ВИНА

Минали тижні, й Бруно почав зводити до Геть-Звідси. Щодня після шкільних уроків він вирушав у тривалу прогулянку понад загорожею, сідав і розмовляв зі своїм новим другом Шмулем, аж поки надходила пора повертатися додому. Якось пополудні, коли він напихав кишені хлібом та сиром із холодильника на кухні, щоб узяти цю їжу з собою, увійшла Марія. Бруно збрехав, що йде на прогулянку і може зголодніти. Хлопець спитав Марію, чи правда, що Павел – лікар. Служниця погодилася розповісти те, що Павел розповів їй про своє життя, але взяла у хлопця обіцянку тримати все у секреті...

Пізніше Бруно розпитав Шмуля, чи він не знає Павела. Та хлопець не знав такого чоловіка, бо за огорожею перебувало надто багато людей.

Шмуль розповів, що хоче працювати у зоопарку, а Бруно сказав, що хоче бути добрим солдатом. Шмуль вважав, що добрих солдатів не існує, але Бруно не хотів сперечатися, бо Шмуль був єдиним його другом. Коли Бруно розповідав про сестру і її розмови з Котлером, Шмуль зблід, а потім зізнався, що дуже боїться лейтенанта.

Того ж вечора Бруно був розчарований, бо лейтенант Котлер приєднався до нього, батька та Гретель за обідом. Павел прислужував їм за столом, і Бруно помітив, що старий дуже сумний, а його руки тремтять. А коли він відступив до свого звичного місця, то, схоже, захитався й мусив обпертися рукою об стіну. Мати двічі попросила принести їй добавки до супу, перш ніж він її почув, і пляшка з вином спорожніла, а він вчасно не відкоркував іншу. За обідом Котлер розповів, що його батько був професором літератури в університеті, але зараз він не спілкувався з батьком, який покинув Німеччину. Батькові Бруно було цікаво, чи батько Котлера не погоджується з політикою уряду. Раптом Павел випустив пляшку з рук, і вона впала, виливши вино прямо на коліна Котлеру. Те, що сталося потім, було несподіваним і дуже неприємним. Лейтенант Котлер дуже розгнівався на Павела, й ніхто – ні Бруно, ні Гретель, ні мати, ні навіть батько – не втрутилися, щоб не дати йому зробити те, що він зробив, хоч жоден із них не міг на те дивитися. Хоч це й примусило Бруно заплакати, а Гретель смертельно зблідла.

РОЗДІЛ 14 БРУНО ВЕЛЬМИ ПРАВДОПОДІБНО БРЕШЕ

Протягом кількох тижнів після цього Бруно йшов із дому, коли гер Ліст закінчував свої уроки, а мати лягала поспати після полудня. Одного разу Шмуль прийшов із підбитим оком, і коли Бруно запитав у нього, що сталося, то він похитав головою і сказав, що не хоче про це говорити.

Щодня Бруно запитував Шмуля, чи той дозволить йому пролізти під колючим дротом, щоб вони могли погратися вдвох на протилежному боці загорожі, але щодня Шмуль казав йому, що не треба, бо це погана думка.

Одного дня Бруно запитав, чому Шмуль і всі інші люди по той бік загорожі носять однакові смугасті піжами й однакові тканинні шапочки. Шмуль пояснив, що їхній колишній одяг забрали солдати. А Бруно насправді подобалися смуги, і йому вкрай набридло носити штани, сорочки, краватки й черевики, надто тісні йому, тоді як Шмуль та його друзі мусили носити смугасті піжами весь час.

Якогось ранку Бруно прокинувся й побачив, що падає дощ. Бруно не пішов до друга, але мав розмову з сестрою. Хлопець проговорився про друга, тому мусив збрехати, що це насправді уявний друг. Сестра вважала, що батькові це б не сподобалося, бо це перша ознака божевілля.

РОЗДІЛ 15 І ЯК ВІН ТІЛЬКИ МІГ?

Протягом кількох тижнів дощ то лив, то переставав, і Бруно й Шмуль не бачилися так часто. Коли вони побачилися після першої великої зливи, Бруно відчув тривогу за свого друга, бо той ніби ще дужче схуд. Іноді Бруно приносив йому хліба з сиром. Але від будинку до місця зустрічі хлопчиків було далеко, і часто Бруно сам все з'їдав, поки ніс.

Наближався батьків день народження, мати вирішила влаштувати вечірку для всіх офіцерів, які служили в Геть-Звідси. Щоразу, коли вона сідала обміркувати плани на вечірку, лейтенант Котлер виявляв бажання допомогти їй і вдвох вони склали набагато більше списків, ніж було потрібно.

Бруно вирішив також укласти власний список усіх тих причин, через які він терпіти не міг лейтенанта Котлера. Той ніколи не всміхався. Він завжди був у вітальні з матір'ю, жартував із нею, а мати сміялася з його жартів набагато голосніше, ніж з батькових. Одного разу, коли Бруно дивився на табір із вікна своєї спальні, він побачив, як до загорожі підійшов собака й голосно загавкав, і лейтенант Котлер застрелив його. Крім того, Бруно дратувала дурнувата поведінка Гретель, яка завжди вибігала з дому, коли лейтенант Котлер був поблизу. І Бруно досі не забув як озвірів молодий лейтенант, коли Павел розлив на нього вино. А коли батька викликали на ніч у Берлін, лейтенант крутився біля будинку, ніби йому доручали охороняти його: він був тут, коли Бруно лягав спати й уже снував поблизу, коли малий ще навіть не прокинувся.

Пополудні напередодні вечірки на честь батькового дня народження Бруно йшов до вітальні з новою книжкою, яку подарував йому батько і яка називалася "Острів скарбів", аби посидіти й почитати, та в коридорі зіткнувся з лейтенантом Котлером, який щойно вийшов із кухні. Котлер почав розпитувати про книжку і сміятися з Бруно. Коли до них підійшла мама, вона попросила Бруно зайти на кухню, бо хотіла приватно поговорити з лейтенантом. І вони пішли вдвох до вітальні, й лейтенант Котлер зачинив двері перед носом Бруно.

Закипівши гнівом, Бруно ввійшов до кухні, де його чекав найбільший сюрприз у житті. Там сидів за столом Шмуль. Шмулеве нажахане обличчя розпливлося в широкій усмішці, коли він побачив перед собою друга. Хлопчик пояснив, що Котлер привів його сюди, щоб він своїми тонкими пальцями почистив шістдесят чотири маленькі келишки, якими користувалася мати Бруно, коли приймала свої лікувальні лікери. Усі вони стояли на кухонному столику, а біля них була велика миска з теплою мильною водою й лежав стосик паперових серветок. Бруно помітив, що рука Шмуля схожа на руку скелета. Хлопці торкнулися руками і завважили різницю. Хоч Бруно був малий для свого віку й зовсім не товстий, його рука здавалася здоровою і сповненою життя. Вени не виднілися крізь шкіру, а пальці не здавалися засохлими гілочками. Проте рука Шмуля розповідала зовсім іншу історію.

Не бажаючи більше дивитися на руку Шмуля, Бруно відвернувся й відчинив дверцята холодильника, шукаючи там чогось поїсти. Він знайшов половинку фаршированого курчати. Бруно почав їсти і нарешті здогадався пригостити друга. Шмуль боявся Котлера, тому вкинув три шматки собі в рот, усі відразу, й розжував їх за двадцять секунд. Бруно хотів запропонувати йому ще чогось поїсти, але саме в цю мить лейтенант Котлер увійшов до кухні. Він почав кричати на Шмуля, питати, чи він щось їв. Шмуль сказав, що Бруно його друг і це він дав йому їжу. Тоді Котлер почав випитувати Бруно, чи знає він Шмуля. Бруно збрехав, що ніколи раніше не бачив цього хлопця і не розмовляв з ним. Лейтенант Котлер наказав Шмулеві відполірувати усі келешки, а потім пообіцяв покарати. Бруно пішов у вітальню, усвідомлюючи, що зрадив і відрікся друга.

Кожного з наступних полуднів Бруно приходив до того місця в загорожі, де вони зустрічалися, але Шмуля там жодного разу не було. Через тиждень Шмуль з'явився, його обличчя було вкрите синцями. Бруно просив вибачення і говорив, що ненавидить лейтенанта Котлера. Шмуль підняв нижню дротину колючої загорожі і просунув туди свою руку. Тоді два хлопчики потисли один одному руки й усміхнулися.

РОЗДІЛ 16 СТРИЖКА

Минув майже рік відтоді, як Бруно переїхав. Якось померла бабуся, й родина приїхала на похорон в Берлін. Бруно пам'ятав ті вистави, які вони втрюх давали на Різдво, йому було дуже сумно.

На похороні Бруно й Гретель, батько, мати й дідусь сиділи в першому ряду. Батько був у своєму найефектнішому однострої. Мати сказала Бруно, що батько особливо сумував, бо він сперечався з бабусею й вони не помирилися перед її смертю. У церкву принесли чимало вінків, і батько пишався тим, що один із них надіслав Фурор, та коли мати почула про це, то сказала, що бабуся перевернулася б у своїй могилі, якби довідалася, від кого одержала посмертний вінок.

Бруно був майже радий, коли вони повернулися в Геть-Звідси. Той будинок тепер став його домішкою. Бруно знав, що йому можна багато з чого радіти, а найбільше з того, що мати й батько були тепер майже весь час веселі, бо матері не доводилося пити так багато своїх лікувальних хересів або пополудні залягати в сон. Можна було також відзначити той факт, що лейтенанта Котлера кудись перевели з Геть-Звідси, й він не крутився поблизу, весь час сердячи й дратуючи Бруно.

Одного дня Бруно сказав Шмулеві, що їхня дружба дуже дивна, адже вони ніколи не гралися. Шмуль говорив, що вони гратимуться, якщо його звідси колись випустять.

Якось Бруно зважився на дуже незвичайний крок. Він вирішив поговорити з Безнадійним Випадком. Кімната Гретель істотно змінилася, відколи він там востаннє був. По-перше, не було на видноті жодної ляльки. Вона повісила на стіну кілька мап Європи, які їй подарував батько, й щодня приколювала до них кнопки й постійно переставляла їх, після того як читала денну газету. Сестра пояснила братові, що це місце називається не Геть-Звідси, а огорожа тут стоїть не для того, щоб вони туди не заходили. Вона має перешкодити їм виходити звідти. Тому, що євреїв треба тримати разом. "Якщо ми не євреї, то хто ми тоді такі?" — спитав Бруно. Сестра відповіла, що вони їхня протилежність. Та розмова перервалася, бо Гретель знайшла у своєму волоссі воші.

З'ясувалося, що обоє, Гретель і Бруно, мали воші у волоссі, й голову Гретель намастили спеціальним шампунем, який жахливо смердів. Бруно також намастили шампунем, але потім батько вирішив, що буде краще намастити його на голу голову, дістав бритву й зголив волосся сина, від чого малий заплакав. Поголена голова здавалася тепер спотвореною, а очі були надто великі для його обличчя. Коли Бруно побачив себе в дзеркалі, він не міг не помітити, яким схожим на Шмуля тепер став, і подумав, що, певно, усі люди по той бік загорожі мають воші, й тому голови в них усіх теж поголені.

РОЗДІЛ 17 МАТИ ДОМАГАЄТЬСЯ СВОГО

Протягом кількох наступних тижнів матері, здається, усе більше не подобалося життя в Геть-Звідси, й Бруно дуже добре розумів причину. Мати не мала нікого, з ким могла б погомоніти, а лейтенанта Котлера перевели кудись-інде. Якось Бруно почув, як мати говорила батькові, що тут жахливо, що їй з дітьми треба повернутися до Берліну. Бруно почув достатньо, аби зрозуміти, що є шанс повернутися. Та тепер хлопцеві цього не хотілося. Він уже не мав нічого проти гера Ліста, набагато більше подружився з Марією, аніж у Берліні, а надвечірні розмови зі Шмулем наповнювали його радістю.

Та протягом кількох тижнів нічого не сталося. Мати часто лягала спати, ковтала багато лікувальних хересів. Гретель залишалася у своїй кімнаті, зосередивши увагу на різних мапах, які понаклеювала на стіни. Годинами вона читала газети, а потім потроху переставляла кнопки. (Гер Ліст був дуже задоволений цією її діяльністю).

Потім одного дня батько покликав Бруно й Гретель до свого кабінету й спитав, чи не хотіли б вони разом з матір'ю повернутися до Берліну. Бруно сказав, що хоче, щоб вони були разом, усі четверо. Коли батько сказав, що дітям тут надто самотньо, Бруно, не обдумавши свої слова, сказав, що тут є сотні дітей, але вони перебувають на протилежному боці загорожі. Батько й Гретель пильно подивилися на Бруно. Батько почав допитувати його, і хлопець лише сказав, що бачив крізь своє вікно дітей і смугастих піжамах. Після цієї розмови батько остаточно вирішив, що дружині і дітям пора повертатися в Берлін.

І так було ухвалено рішення. Батько й мати послали розпорядження, що в будинку має бути прибрано. Протягом тижня матір, Бруно і Гретель мали поїхати. Бруно виявив, що він не мріє про це повернення так, як йому хотілося б, і він зі страхом думав, як він повідомить Шмулю цю новину.

РОЗДІЛ 18 ЯК У БРУНО ВИНИКЛА ДУМКА ПРО ОСТАННЮ ПРИГОДУ

Наступного дня Шмуль не прийшов до загорожі. Не з'явився він і наступного дня. Коли на третій день Бруно прийшов туди, Шмуль нарешті з'явився. Друг здавався навіть нещаснішим, ніж звичайно. Він розповів, що зник його тато: у понеділок він пішов на роботу з кількома іншими чоловіками, й жоден із них не повернувся. Бруно запропонував допомогу свого батька, але Шмуль не вважав це хорошою ідеєю. А потім Бруно повідомив, що в суботу назавжди повертається в Берлін. Завтра мав бути останній день, коли вони зустрінуться. Бруно хотів ще погратися зі Шмулем і зрозуміти, яке життя за огорожею. Шмуль просунув руку під загорожею й підняв її трохи, так, щоб малий хлопець, приблизно такий завбільшки як Бруно, міг би пролізти під нею.

Бруно осяяла блискуча думка. Зараз він був лисий, а якщо мав би смугасту піжаму, то за огорожею його б ніхто не впізнав і не покарав. Це була б їхня остання пригода. Шмуль знав місце, де міг дістати піжаму. До того ж, Бруно міг допомогти йому пошукати тата. Обидва хлопчики повернулися додому цього полудня в пречудовому настрої. Бруно уявляв собі попереду велику пригоду й можливість нарешті побачити, що відбувається по той бік загорожі, а Шмуль отримав надію, що хтось допоможе йому в пошуках тата.

РОЗДІЛ 19 ЩО СТАЛОСЯ НАСТУПНОГО ДНЯ

Наступного дня Бруно взув черевики та свій важкий плащик, зачекав, поки небо прояснилося від дощу, й пішов із дому. Шмуль уже чекав. Він приніс піжамні штани, піжамну куртку та смугасту

шапочку. Одяг не здавався особливо чистим, але був маскувальним, а Бруно знав, що справжні дослідники неодмінно перевдягалися, щоб їх ніхто не впізнав. Знайти Шмулевого тата було в його свідомості зовсім не так важливо, як дослідити світ по той бік загорожі. Бруно перевдягнувся, а свій одяг поклав під огорожею. Хлопець мусив скинути свої важкі черевики та грузнути босими ногами у болоті. Потім він переліз під огорожею, вимастивши брудом геть увесь свій смугастий піжамний костюм.

Бруно хотів обняти Шмуля. Шмуль також поривався обняти Бруно, проте вони не обнялися, а натомість пішли геть від загорожі. Вони швидко дійшли до місця призначення. Бруно здивовано дивився на все. Досі він думав, що всі хатини тут населені щасливими родинками. Він думав, що хлопці й дівчата, які тут жили, збираються групами, граються. Але люди тут здавалися неймовірно сумними, були жахливо худими, з поголеними головами. Солдати кричали на людей і знущалися. Бруно сказав Шмулеві, що йому хочеться додому. Шмуль нагадав, що вони повинні шукати його тата. Бруно дотримав свого слова, й обидва хлопчики згаяли півтори години, ходячи по табору й шукаючи якісь докази.

Згодом Бруно вирішив повертатися. Вони не знайшли тата, але Шмулеві було приємно, що друг побачив, як йому живеться. Раптом солдати оточили територію табору, ту саму, на якій тепер перебували Бруно та Шмуль. Їх примусили марширувати. Всіх людей у смугастих піжамах у цій частині табору солдати зігнали до купи, Бруно зі Шмулем сховалися в центрі, де їх було не видно. Гурт десь зі ста осіб почав повільно марширувати. Почався дощ, Бруно на мить заплющився й відчув, що вже геть мокрий. Він сказав Шмулю, що мусить повертатися, бо підхопить нежить. Та щойно він це сказав, ноги пронесли його вгору сходами, бо їх усіх заштовхнули до довгої кімнати, напрочуд теплої й дуже надійно збудованої.

Шмуль притиснувся дуже близько до Бруно й подивився на нього переляканим поглядом. Бруно сказав, що йому шкода, що вони не знайшли Шмулевого тата. А тоді Бруно сказав, що Шмуль – його найкращий друг. Шмуль, певно, розкрив рота, аби сказати щось у відповідь, але Бруно так і не почув його слів, бо в цю мить пролунало одноставне гучне зітхання людей, які заповнили кімнату, коли вхідні двері несподівано зачинилися й гучне металічне клацання пролунало зовні. Бруно підняв брову, неспроможний зрозуміти, що відбувається, але подумав, що це пов'язано з намаганням не пропустити в кімнату дощ і вберегти людей від застуди. А тоді в кімнаті стало зовсім поночі, й усупереч хаосу, який розпочався, Бруно виявив, що досі тримає у своїй руці руку Шмуля, й ніщо у світі його не примусить її випустити.

РОЗДІЛ 20 ОСТАННІЙ

Більше ніхто й нічого не чув про Бруно після цього. Через кілька днів після того як солдати пильно обшукали дім, а тоді поширили свої пошуки на ближні містечка та села, показуючи всім фотографію маленького хлопчика, один із них натрапив на купу одягу та черевики, що їх Бруно залишив під загорожею. Батько так і не зміг зрозуміти, що сталося з його сином. Виникало враження, що він просто зник із лица землі, залишивши після себе свій одяг.

Мати не повернулася до Берліна. Вона залишалася в Геть-Звідси протягом кількох місяців, чекаючи звісток від Бруно, аж поки одного дня, геть несподівано, подумала, що він міг повернутися додому сам-один, тож негайно виїхала до їхнього колишнього будинку. Гретель повернулася до Берліна з матір'ю й багато годин сиділа у своїй кімнаті, плачучи, бо їй дуже не вистачало Бруно.

Батько залишався в Геть-Звідси ще цілий рік і заслужив ненависть своїх солдатів, яких безжально ганяв. Одного дня він сформулював теорію, що саме могло статися, і пішов до того місця в загорожі, де рік тому було знайдено купку одягу. Він відкрив, що нижня дротина колючої загорожі не була тут належно прикріплена до ґрунту, що коли її підняти, то невеличка особа (така, як малий хлопчик) могла під нею пролізти. Потім він подивився вдалину й продовжив свої міркування логічно, крок за кроком, і коли він їх завершив, то ноги відмовилися тримати його.

Через кілька місяців після цього до Геть-Звідси прийшли інші солдати, й батькові Бруно було наказано піти з ними, й він пішов, не нарікаючи й майже з радістю, бо йому тепер було байдужісінько, що з ним станеться далі.

І це кінець розповіді про Бруно та про його родину. Звичайно, усе це сталося дуже давно й ніщо подібне більше не станеться.

Не в наші дні й не в нашу історичну добу.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу